

Nederlandse Voedsel- en
Warenautoriteit
*Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie*

Quickscan Antibioticumgebruik Vleeskalkoenen

Versie 3.0

Datum	23 oktober 2012
Status	Definitief

Colofon

Quickscan Antibioticumgebruik Vleeskalkoenen

Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
Divisie Landbouw en Natuur
Domein Diergeneesmiddelen
Catharijnesingel 59
Postbus 43006

3511 GG Utrecht
3540 AA Utrecht

Inhoud

Samenvatting

- 1 Inleiding**
- 2 Normenkader met betrekking tot antibioticumgebruik**
 - 2.1 Wettelijk kader
 - 2.2 Dierenartsen
 - 2.3 Kalkoenhouders
- 3 Onderzoeksmethode**
 - 3.1 Beschrijving vleeskalkoensector
 - 3.2 Selectie bedrijven
 - 3.3 Uitvoering
- 4 Resultaten**
 - 4.1 Steekproef
 - 4.2 Antibioticumtoepassingen
 - 4.2.1 Antibioticumtoepassingen op het bedrijf
 - 4.2.2 Antibioticumtoepassingen rond kritische momenten
 - 4.2.3 Derde keus antibiotica
 - 4.3 Bezoekfrequentie dierenarts
 - 4.4 Bedrijfsgezondheidsplan/bedrijfsbehandelplan
- 5 Discussie/Conclusie**

Bronnen

Samenvatting

Omdat relatief weinig bekend is over het antibioticumgebruik binnen de vleeskalkoensector is een korte quickscan uitgevoerd bij ongeveer tien procent van de vleeskalkoenedrijven in Nederland met als doel een indicatief beeld te krijgen van het antibioticumgebruik in deze sector.

De quickscan is uitgevoerd bij zes vleeskalkoenedrijven. De aandacht was hierbij gericht op alle antibioticumtoepassingen op het bedrijf gedurende de periode januari 2012 tot en met begin juni 2012.

Er is gekeken naar welke antibiotica zijn afgeleverd op het bedrijf en op welke momenten, de inzet van derde keus middelen, bezoekfrequentie van de dierenarts en de aanwezigheid van een bedrijfsgezondheids- en bedrijfsbehandelplan.

Er zijn tijdens deze quickscan geen aanvullende onderzoeken geweest bij de praktiserende dierenartsen van deze kalkoenedrijven.

In totaal zijn er bij de zes kalkoenedrijven 42 antibioticatoepassingen gevonden over de periode januari 2012 tot begin juni 2012, variërend van één tot veertien toepassingen op een bedrijf.

- Bij zes antibioticumtoepassingen betrof het middelen die niet zijn geregistreerd voor kalkoenen, maar voor een andere voedselproducerende diersoort.
- In totaal is er tien keer een antibioticum toegepast met een derde keus middel. Slechts éénmaal is hieraan een gevoeligheidsbepaling voorafgegaan.
- Bij de in totaal 42 toepassingen van antibiotica op de zes bedrijven, is 26 keer binnen twee dagen hieraan voorafgaand een dierenarts op bezoek geweest.

Vier van de 6 kalkoenedhouders hebben geen bedrijfsgezondheidsplan en ook geen bedrijfsbehandelplan. De overige 2 kalkoenedhouders wel.

Het standaard gebruiken van antibioticumtoepassingen rondom kritische momenten lijkt in deze quickscan niet aan de orde.

De invulling door dierenartsen van de zorgvuldigheidseisen bij het toepassen van derde keuze middelen is echter wel voor verbetering vatbaar.

1 Inleiding

Antibioticumgebruik in de veehouderij kan een vergroot risico op resistentievorming bij bacteriën geven. In het gebruik dient men daarom zorgvuldig en terughoudend te zijn, zowel ter bescherming van de volksgezondheid als ter bescherming van de diergezondheid. In 2010 geeft minister Verburg in de Tweede Kamer aan een reductiedoelstelling van 20% in 2011 te willen realiseren oplopend naar 50% in 2013 ten opzichte van het gebruik in 2009. Vervolgens hebben staatssecretaris Bleker en minister Schippers een pakket van maatregelen ontwikkeld om deze doelstelling te realiseren (TK 29 683, nr. 106 en TK 29 683, nr. 124). Tevens is de reductiedoelstelling voor de veehouderij als geheel uitgebreid naar een reductie van 70% in 2015 ten opzichte van 2009 (TK 29 683, nr. 125).

De afgelopen jaren heeft de NVWA een aantal onderzoeken met betrekking tot het antibioticumgebruik bij ondermeer de varkens-, vleeskuikens- en blankvleeskalversector uitgevoerd, waarbij de focus met name gericht was op de wijze waarop de dierenarts zijn rol als poortwachter vervult bij het zorgvuldig en restrictief voorschrijven van antibiotica. De kalkoensector is hierbij tot dusver nog onderbelicht gebleven.

Omdat relatief weinig bekend is over het antibioticumgebruik binnen deze sector is er voor gekozen om een korte quickscan uit te voeren bij ongeveer 10 procent van de vleeskalkoenhouders. Deze quickscan is beperkt van omvang en opzet en geeft slechts een indicatief beeld van het antibioticumgebruik in deze sector. Het onderzoek is dan ook niet bedoeld om statistisch onderbouwde conclusies te trekken.

De quickscan is uitgevoerd bij zes vleeskalkoenbedrijven. De aandacht was hierbij gericht op alle antibioticumtoepassingen op het bedrijf gedurende de periode januari 2012 tot en met begin juni 2012.

Er is ondermeer gekeken naar welke antibiotica zijn afgeleverd op het bedrijf en op welke momenten, de inzet van derde keus middelen, bezoekfrequentie van de dierenarts en de aanwezigheid van een bedrijfsgezondheids- en bedrijfsbehandelplan.

Derde keus middelen zijn antibiotica die in ziekenhuizen veelal als laatste middel tegen multiresistente bacteriën worden ingezet, zoals bepaalde fluoroquinolonen en 3e-, en 4e-generatie cefalosporinen. Deze antibiotica dienen dan ook met grote terughoudendheid door de dierenarts te worden gebruikt, bij voorkeur na isolatie van een verwekker die niet gevoelig is voor een eerste of tweede keus middel.

Ingevolge de produktschapsverordening Verordening registratie en verantwoording antibioticagebruik pluimveesector (PPE) 2011, zijn kalkoenhouders verplicht een bedrijfsgezondheidsplan en een bedrijfsbehandelplan op te laten stellen door hun dierenarts. Deze plannen moeten jaarlijks worden bijgesteld. Het doel van het bedrijfsgezondheidsplan en bedrijfsbehandelplan is dat de pluimveehouder en dierenarts actief bezig zijn met verbeterpunten gericht op goed en terughoudend gebruik van antibiotica.

Er zijn tijdens deze quickscan geen aanvullende onderzoeken geweest bij de praktiserende dierenartsen van deze kalkoenbedrijven.

2 Normenkader met betrekking tot antibioticumgebruik

2.1 Wettelijk kader

Het diergeneesmiddelenbeleid is in belangrijke mate gebaseerd op normen en kaders die grotendeels in Europees verband worden vastgesteld.

De overheid reguleert de wijze waarop diergeneesmiddelen in de veehouderij worden gebruikt via wet- en regelgeving, met name de Diergeneesmiddelenwet en de Wet uitoefening diergeneeskunde.

De Productschappen voor Vee, Vlees en Eieren hebben de bevoegdheid zogenaamde productschapverordeningen vast te stellen.

2.2 Dierenartsen

In de Nota Diergeneesmiddelen, die in november 2009 door de toenmalig minister van LNV is aangeboden aan de Tweede Kamer, staat dat van een dierenarts mag worden verwacht dat deze alleen diergeneesmiddelen voorschrijft voor dieren die onder zijn hoede staan, nadat op adequate veterinaire gronden een diagnose is gesteld (Good Veterinary Practice). Dit vereist vergaande kennis over het dier, de dierhouderij, het bedrijf en de lokale situatie. Daarbij moeten dierenartsen handelen in overeenstemming met de bij de registratie van diergeneesmiddelen gegeven voorschriften.

De norm voor het zorgvuldig voorschrijven van antibiotica volgt uit jurisprudentie van het Veterinair Tuchtcollege (VTC) en het Veterinair Beroepscollege (VBC).

2.3 Kalkoenhouders

Volgens de normen in de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren is de kalkoenhouder verantwoordelijk voor de gezondheid en het welzijn van de kalkoenen. Met betrekking tot het toepassen van voorgeschreven diergeneesmiddelen moet de kalkoenhouder zich houden aan de gebruiksvoorschriften van een diergeneesmiddel en het voeren van een volledige en juiste administratie. Daarnaast is de kalkoenhouder gehouden aan de productschapsverordening Verordening registratie en verantwoording antibioticumgebruik pluimveesector (PPE) 2011. Indien een pluimveehouder geen bedrijfsgezondheidsplan en bedrijfsbehandelplan heeft, is dat een afwijking van de verordening.

3 Onderzoeksmethode

3.1 Beschrijving vleeskalkoensector

In Nederland zijn nog ongeveer 50 vleeskalkoenhouders actief. Er zijn daarentegen geen vermeerderingsbedrijven gevestigd in ons land. Het gemiddelde kalkoenbedrijf heeft 20.000 dieren. De range is 6.500 tot 40.000.

De afzet door de Nederlandse kalkoenmesters loopt bijna helemaal via de Vereniging Bevordering Afzet Vleeskalkoenen (BAV). Alle kalkoenen worden geslacht in Duitsland.

Kalkoenhennen worden op een leeftijd van vijftien tot zestien weken geslacht en wegen dan ca. 10,5 kg. De mestperiode van hanen duurt ongeveer 20 tot 21 weken; zij wegen dan ca. 21 kg. Het verschil in de duur van de mestperiode, heeft tot gevolg dat op verschillende manieren wordt gewerkt door de kalkoenmesters.

Doorgaans wordt ongeveer vier weken na opzet van de eendagskuikens de groep hanen naar een andere stal overgebracht; de hennen krijgen dan de hele stal tot hun beschikking. Ongeveer 80% van de mesters hanteert het zogenoemde twee-leeftijdensysteem, waarbij continue dieren van twee verschillende leeftijden op het bedrijf aanwezig zijn. Deze bedrijven hebben nooit een leegstandsperiode van het hele bedrijf, tenzij de hanen overgebracht worden naar een andere bedrijfslocatie. De overige mesters hanteren andere systemen, waarbij het bedrijf al dan niet een leegstandsperiode heeft.

3.2 Selectie bedrijven

In totaal zijn zes vleeskalkoenbedrijven aselekt getrokken. Bij deze selectie was vooraf niet bekend welke dierenartsen bij deze bedrijven praktiseerden. Er zijn in Nederland 10 dierenartsen, werkzaam in 8 dierenartsenpraktijken die kalkoenbedrijven begeleiden.

3.3 Uitvoering

Bij zes kalkoenhouders is een administratief onderzoek verricht, gericht op:

- 1) antibioticatoepassingen op het bedrijf;
- 2) toegepaste entingen;
- 3) bezoeken van de dierenarts;
- 4) aanwezigheid bedrijfsgezondheids- en bedrijfsbehandelplan.

Gegevens werden verzameld over de periode 1 januari 2012 tot begin juni 2012; in totaal 23 weken. Gelet op de houderijsystemen en slachtleeftijden is in ieder geval één cyclus doorlopen met betrekking tot opzet en afvoer van een koppel.

De gegevens werden verzameld aan de hand van de volgende documenten uit de administratie van de kalkoenuhouder:

- diergeneesmiddelenlogboek;
- afleverbewijzen diergeneesmiddelen van de dierenarts;
- facturen diergeneesmiddelen van de dierenarts;
- bezoekverslagen of evaluatieverslagen behandelingen opgemaakt door de dierenarts;
- vaccinatieschema's.

4 Resultaten

4.1 Steekproef

In totaal zijn zes vleeskalkoenedrijven geselecteerd, variërend in grootte van 9300 tot 39000 kalkoenen per bedrijf (gecombineerde opgave, landbouwtelling 2011).

Op alle bedrijven waren twee leeftijdscategorieën aanwezig.

Bij de zes kalkoenedhouders zijn drie verschillende dierenartsen praktiserend, werkzaam in drie verschillende dierenartsenpraktijken.

4.2 Antibioticumtoepassingen

4.2.1 Antibioticumtoepassingen op het bedrijf

In totaal zijn er bij de zes kalkoenedrijven 42 antibioticatoepassingen gevonden over de periode januari 2012 tot begin juni 2012, variërend van één tot veertien toepassingen op een bedrijf.

Het betrof in totaal elf verschillende geregistreerde diergeneesmiddelen, met acht verschillende werkzame stoffen.

Bij zes antibioticumtoepassingen (drie bedrijven) betrof het middelen die niet zijn geregistreerd voor kalkoenen, maar voor een andere voedselproducerende diersoort (toegepast binnen de zogeheten cascaderegeling; artikel 22 Diergeneesmiddelenbesluit). In totaal ging het om vier verschillende geregistreerde diergeneesmiddelen, met als werkzame stoffen amoxicilline, colistine en tylvalosine. Deze middelen zijn in Nederland geregistreerd voor onder andere kippen, kalveren en varkens.

4.2.2 Antibioticumtoepassingen rond kritische momenten

Als kritische momenten zijn in het kader van deze quickscan benoemd de momenten na opzet, enten en eventueel uitladen van koppels kalkoenen. Daarnaast is ook het moment dat kalkoenedhanen binnen het bedrijf verplaatst worden naar een andere stal of locatie aangemerkt als kritisch moment. Antibioticumtoepassingen op de dag en de daarop volgende dag dat sprake was van een kritisch moment zijn hieronder genoemd.

- één maal na uitladen van een koppel;
- twee maal na verplaatsen van een koppel kalkoenedhanen;
- drie maal na opzet van een nieuwe koppel;
- één maal na het toepassen van een vaccinatie.

Opgemerkt dient te worden dat het aan de hand van de analyse van de verzamelde gegevens niet altijd mogelijk is een scherp onderscheid te maken tussen zuiver preventieve, curatieve dan wel profylactische behandeling, waarbij een behandeling wordt gestart als een deel van de dieren in een koppel ziekteverschijnselen vertoont.

4.2.3 Derde keus antibiotica

In totaal is er bij vier bedrijven tien keer een antibioticum toegepast met de werkzame stof enrofloxacin, een derde keus middel. Van alle antibioticumtoepassingen betrof het in 23% een derde keus middel.

Slechts éénmaal is hieraan een gevoeligheidsbepaling voorafgegaan.

Bij vier van de tien toepassingen heeft geen bezoek van de dierenarts plaatsgevonden binnen twee dagen voorafgaand aan de levering.

Zeven van de tien toepassingen hebben plaatsgevonden binnen twee weken na opzet. Twee hiervan op de dag van opzet of de dag erop volgend.

4.3 Bezoekfrequentie dierenarts

In totaal zijn de zes kalkoenedrijven 56 keer bezocht door een dierenarts.

Drie bedrijven werden zes keer bezocht in de periode januari tot begin juni 2012, één bedrijf twaalf keer en twee bedrijven dertien maal.

Bij de in totaal 42 toepassingen van antibiotica op de zes bedrijven, is 26 keer binnen twee dagen hieraan voorafgaand een dierenarts op bezoek geweest.

In onderstaande tabel (tabel 1) zijn per bedrijf de resultaten van het aantal antibioticumtoepassingen, derde keus antibiotica en het aantal bedrijfsbezoeken van de praktiserende dierenartsen opgenomen.

Tabel 1

Bedrijf	Antibioticumtoepassingen	Waarvan derde keus antibiotica	Aantal bezoeken dierenarts
1	1	0	6
2	9	3	6
3	14	4	13
4	3	1	6
5	9	2	13
6	6	0	12

4.4 Bedrijfsgezondheidsplan/bedrijfsbehandelplan

Vier van de zes kalkoenhouders hebben geen bedrijfsgezondheidsplan en ook geen bedrijfsbehandelplan. De overige twee kalkoenhouders wel.

5 Discussie/Conclusie

In deze quickscan is gekeken naar alle antibioticumtoepassingen op een bedrijf gedurende een periode waarin, gelet op houderijsystemen en slachtleeftijden, in ieder geval één cyclus is doorlopen, zowel voor hennen als hanen. De resultaten geven slechts een indicatief beeld weer van het antibioticumgebruik op de bedrijven. Een waardeoordeel over hoeveelheden toegepaste antibiotica en het voorschrijfgedrag van de dierenarts met betrekking tot antibioticagebruik is in deze niet volledig te geven daar de daarvoor benodigde gegevens te beperkt zijn en de periode waarover onderzoek heeft plaatsgevonden te kort is.

Uit het project Poortwachter 2011, waarbij is gekeken naar het antibioticumgebruik binnen de vleeskuikenhouderij, kwam naar voren dat er regelmatig antibiotica voor koppels vleeskuikens werd voorgeschreven rondom de zogeheten kritische momenten; opzet, vaccinatie en uitladen. Hoewel de scope van deze quickscan bij kalkoenen niet direct lag bij deze momenten is door het gebruik van een twee-leeftijdensysteem bij deze sector naast opzet en vaccinatie en uitladen mogelijk nog een ander moment als kritisch te benoemen; het moment waarop de hanen worden gescheiden van de hennen en naar een andere stal verplaatst.

Uit deze quickscan lijkt het standaard gebruiken van antibioticumtoepassingen rondom kritische momenten niet aan de orde.

Van het totaal aantal antibioticumtoepassingen bestaat bijna een kwart uit derde keus middelen, die bijna allemaal worden ingezet zonder dat daaraan een gevoeligheidsbepaling ten grondslag ligt. Het uitvoeren van een gevoeligheidsbepaling is vooralsnog geen wettelijke verplichting, maar volgt uit de voor dierenartsen in het formularium opgenomen richtlijnen. Uit analyse van de resultaten bleek overigens niet dat derde keus middelen op zeer onzorgvuldige wijze worden ingezet door dierenartsen. In 6 van de 10 gevallen werd de inzet voorafgegaan door een bezoek van een dierenarts. De invulling door dierenartsen van de zorgvuldigheidseisen bij het toepassen van derde keuze middelen is echter wel voor verbetering vatbaar.

Uit het onderzoek kwam naar voren dat bij vleeskalkoenen ook antibiotica worden ingezet die niet zijn geregistreerd voor toepassing bij kalkoenen.

Indien in Nederland geen toegelaten middel voor de diersoort en aandoening beschikbaar is, kan gebruik gemaakt worden van de cascaderегeling (art. 22 Diergeneesmiddelenbesluit). Dit mag alleen in uitzonderlijke omstandigheden wanneer sprake is van diergeneeskundige noodzaak. Allereerst moet gekeken worden of binnen Nederland middelen beschikbaar zijn die zijn toegelaten voor een andere aandoening en/of een andere diersoort. Wanneer dit niet het geval is, kan gekeken worden naar toegelaten middelen in andere EU-lidstaten of humane middelen binnen Nederland.

Afwijken van de gebruiksvoorschriften buiten de cascade is niet toegestaan. Is dit toch nodig in het kader van Goede Veterinaire Praktijk, dan dient dit duidelijk te worden beargumenteerd.

Bij het voorschrijven van de middelen buiten de registratiebeschikking blijft de dierenarts verantwoordelijk.

In bedrijven waar gemiddeld genomen weinig antibiotica worden toegepast, houdt de dierenarts doorgaans een vinger aan de pols door middel van visites en/of secties. Meestal gebeurt dit rond kritische momenten waarbij soms antibiotica of pijnstillende middelen worden voorgeschreven. In bedrijven waar het antibioticagebruik gemiddeld hoger is, is de bezoekfrequentie door de dierenarts ook hoger; die bezoeken concentreren zich doorgaans op momenten dat inzet van antibiotica kennelijk noodzakelijk is.

Vier van de zes kalkoenuhouders hebben geen bedrijfsgezondheidsplan en ook geen bedrijfsbehandelplan. Indien een pluimveehouder geen bedrijfsgezondheidsplan en bedrijfsbehandelplan heeft, is dat een afwijking van de productschapsverordening. De NVWA heeft echter geen handhavende bevoegdheden bij geconstateerde overtredingen van de productschapsverordening en signaleert in deze slechts.

Bronnen

- Formularium Pluimvee, Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde, 2010.
- Poortwachter 2011, Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit, 2012.
- Verordening registratie en verantwoording antibioticumgebruik pluimveesector, Productschap Pluimvee en Eieren, 2011.